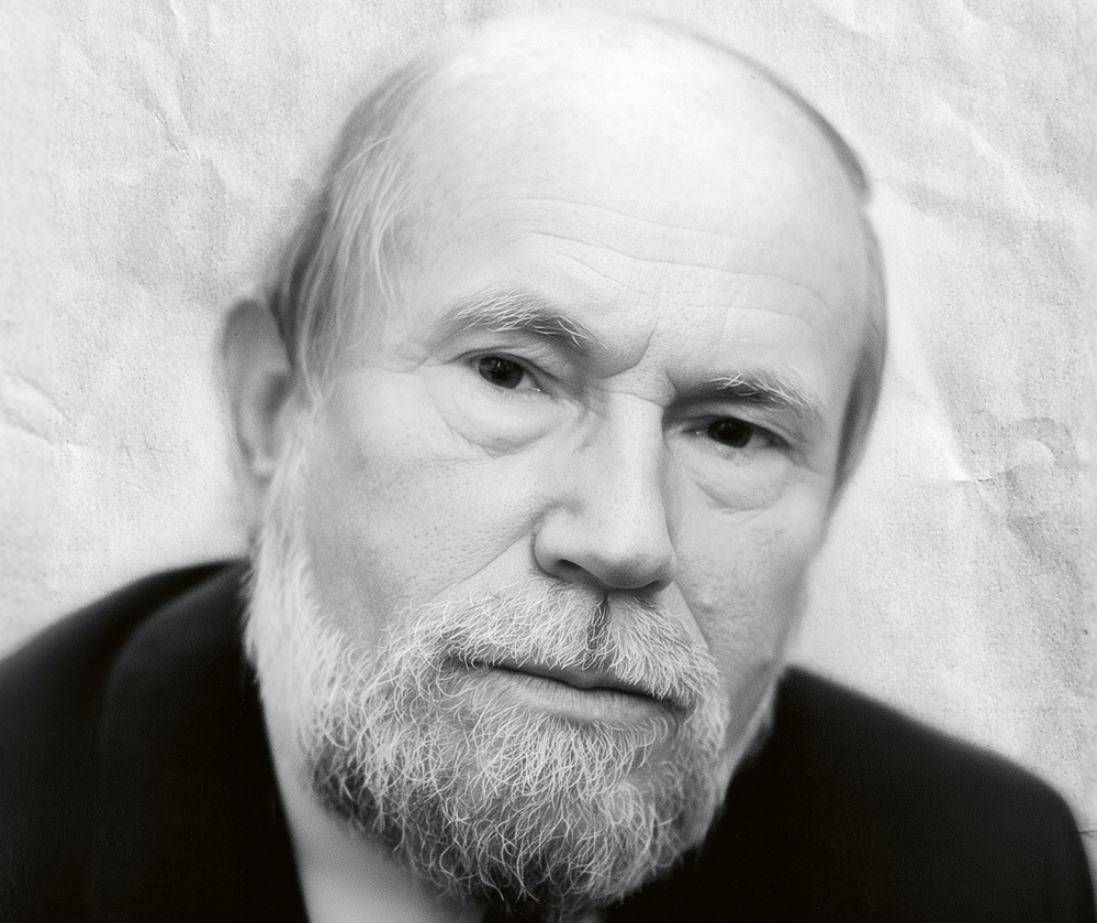

FRANTIŠEK MEZIHORÁK

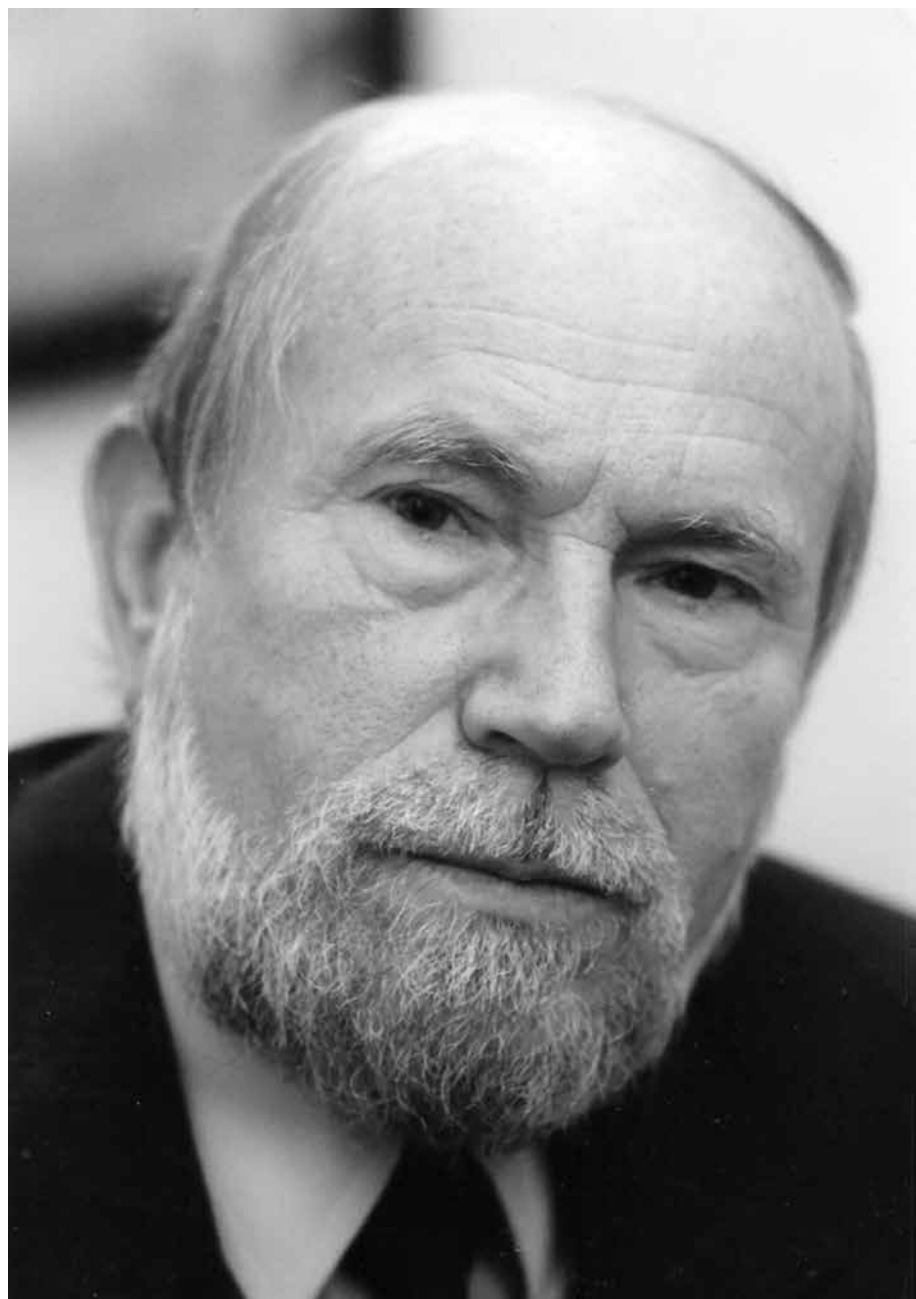

MEMOFAKTOPIS

Z MÉHO DRUHÉHO AKADEMICKÉHO A POLITICKÉHO ŽIVOTA

MEMOFAKTOPIIS

FRANTIŠEK MEZIHORÁK

MEMOFAKTOPIS

Z MÉHO DRUHÉHO AKADEMICKÉHO A POLITICKÉHO ŽIVOTA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© František Mezihorák, 2025

Photos © František Mezihorák, 2025

Cover art © Lukáš Tuma, 2025

Czech edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2025

ISBN 978-80-278-0234-0 (print)

ISBN 978-80-278-1558-6 (ePub)

ISBN 978-80-278-1559-3 (mobi)

ISBN 978-80-278-1560-9 (pdf)

Děkuji bývalým i současným kolegům a spolupracovníkům za podporu během mého akademického a politického působení i za jejich cennou pomoc při mém ohlédnutí za uplynulými roky.

Obsah

Předznamenání.....	9
Zpětná vsuvka.....	12
Epilog a středoškolské „intermezzo“	22
„Sametový revolucionář“ (Zapomeňte!?)	40
Návrat na akademickou půdu. Rehabilitující a rehabilitovaný	56
Katedra humanitních věd a evropských studií	77
Z filozofické fakulty na fakultu pedagogickou	89
Katedra občanské výchovy – společenských věd.....	158
Angažmá v tzv. vysoké politice	171
Promarněný čas Libavé i můj	223
Já, „národní zrádce“!.....	238
V komunální politice.....	258
Jak jsem se nestal rektorem.....	271
Doctor honoris causa.....	290
„Quem dii oderunt...“	300
Quo vadis, pedagogická fakulto?	320
Publikuj, nebo život!	340
Alenka – život pro primární pedagogiku	346
Mé čisté životní radosti	353
Žil jsem zbytečně? Všechna sláva...!	360
Bilance – chvalopis v podobě gratulačního „curricula vitae“	370
Má citátová vizitka	375
Epitaf.....	379

Předznamenání

Memoáry jsou i v současnosti častým a oblíbeným žánrem, bohužel leckdy bulvárně laděným. I v těch serióznějších je však zpravidla věnována velká plocha vzpomínkám čistě osobním – rodinným, zájmovým, cestovním atd., jež jsou namnoze zajímavé, lidsky sympatické, ale k hlubšímu poznání historie jen málo přispívající (pokud vůbec takovou ambici mají).

Dovolím-li si na následujících stranách nabídnout vzpomínky své, učiním tak podstatně jiným způsobem, a to kombinací svých vzpomínkových komentářů s fakty a dobovými dokumenty k mému obnovenému akademickému a veřejnému životu, zatímco události soukromé téměř zcela pomíjím. Běžné paměti často trpí nepřesnostmi i zkresleními, úmyslnými i nechtěnými, vyplývajícími i ze slabosti naší paměti. Moje úvodní vzpomínkové komentáře, zaznamenané po letech, je však možno vzápětí konfrontovat s tím, co jsem řekl či napsal já, případně jiní související v oně vzpomínané chvíli. Tím chci co nejvíce eliminovat úskalí, jež v sobě vzpomínky jako historický pramen mají. Proto jsem je také nazval slovním novotvarem – *Memofaktopis*. Pokud není v záhlaví dobových dokumentů uvedeno jinak, nacházejí se v mém osobním archivu a jsou přetištěny bez jazykové úpravy.

Budu glosovat hlavně svou druhou životní akademickou polovinu, jejímiž dějišti byl rektorát olomoucké univerzity, fakulty filozofická a pedagogická, ale vzpomenu také souvislosti s městem Olomouc, Olomouckým krajem a Senátem PČR.

Uvádím-li v řadě kapitolék své drobné úspěchy, není to věru z chlubitosti (na sklonku života mne naplňuje spíše skepse k vlastním výkonům). Dokládám tím jen své přesvědčení, že za každým, kdo přijme veřejnou funkci, by mělo být vidět něco konkrétního, něco takového, co (řeceno s Karlem Čapkem) „hřeje a svítí“.

Mé vzpomínání nemůže být vždy útěšné, natož láskyplné, protože můj život byl bohužel až příliš naplněn těžkými problémy a konflikty. Snad ale i poznámky člověka, který se jako rehabilitovaný vrátil po dvaceti letech na univerzitu a byl pak, ne vždy ze své vůle, velmi angažován na ní i mimo ni, mohou přispět k tomu, aby zvláště obraz vývoje Univerzity Palackého byl barvitější, komplexnější a pravdivější.

Cesta od rukopisu k jeho vydání byla dosti zdlouhavá. Posuzovatele jsem žádal, aby mne upozornili, pokud bych se v něčem mýlil či pokud by má vyjádření byla nepřiměřeně kritická a ostrá. Dostalo se mi pouze jediné, nekonkrétní připomínky, že je můj text místy „třaskavý“. Pravda ovšem taková bývá, ale pokud nevítězila v reálných událostech, měla by rozhodně vítězit v jejich historické interpretaci. Akademická půda bohužel není vždy tak čistá, ba selankovitá, jak jsem si kdysi myslel a přál. A o tom podávám v některých kapitolách neradostné svědectví. (Od dokončení rukopisu do jeho knižního vydání uplynulo dosti času a v něm se odehrálo i leccos významného a pozitivního, což však bohužel již nemohlo být zaznamenáno.)

Pokud někoho nezaujme text, snad alespoň některé fotopřílohy. Vložil jsem mezi ně i několik osobních portrétů, jež dokládají, jak se na mně jednotlivé etapy života „podepsaly“.

S pokorou, smířením, ale i s nadějí, že snad najdu u případného čtenáře pochopení, začínám tedy svou vzpomínkovou zpovědní bilanci.

Zpětná vsuvka

Po dokončení textu vzpomínek na můj druhý akademický život, odehrávající se po návratu na univerzitní půdu, jsem byl posuzovatelem tázán, proč jsem nekomentoval i ten první. Důvodem nebylo, že bych chtěl něco tajit. Avšak těch několik počátečních let na univerzitě pro mne dodnes znamená trvalé trauma z nenaplněných ideálů a nadějí i z osobních bolestí. Ale především jsem jako mladý asistent nehrál v životě univerzity takovou roli, aby to v jejích dějinách bylo zaznamenáníhodné. Pro úplnost mého akademického životopisu však tedy dodávám alespoň několik následujících poznámek.

Na přelomu padesátých a šedesátých let minulého století se náš studijní ročník loučil s filozofickou fakultou a vstupoval do praktického života, což pro nás znamenalo i intenzivnější zamýšlení se nad stavem společnosti, v níž jsme se měli uplatnit. Rozhodně jsme již nijak nebyli podobni generaci svých dědů (třeba typu statečného Františka Kriegla), kteří věřili v komunistické ideály, ani otcům či bratrům – svazáckým poúnorovým nadšencům (typu Pavla Kohouta, statečně pak napravujícího svá pomýlení). Bezprostředně jsme nezažili nic z poúnorových hrůzných perzekucí. Měli jsme však už dostatek informací o tom, jak se zvrhly komunistické systémy, obzvláště ten sovětský.

V našem nejbližším okolí se sice nevyskytl žádný případ totalitního bezpráví, ale kupodivu právě já, pocházející z „tisíciprocentní

dělnické rodiny“, jsem byl svědkem toho, jak moji rodiče dostali ultimátum: buď dájí svá pole do JZD, nebo nebudu studovat.

Neměli jsme iluze o kapitalismu a stále ještě viděli šanci pro pokus o skutečnou společnost rovnosti, volnosti a bratrství, doufali, že existuje nějaká třetí cesta, například i reformou dosavadního totalitního systému. Já sám jsem byl na sociální spravedlnost možná citlivější – pocházel jsem totiž z mimořádně početné rodiny a prožil dětství ve velké skromnosti, zatímco třeba dva z mých tří nejbližších přátel byli jedináčci.

Šedesátá léta přinášela určité uvolnění totalitních poměrů a s tím narůstala i víra, že je možno systém u nás změnit a že bychom se měli pro to angažovat. O tom, že by nám pomohl a osvobodil nás někdo z tzv. Západu, jsme ale neměli žádné iluze. Pražské jaro 1968 se zdálo tuto naději potvrzovat. Naprostá většina národa tehdy nejenže nežádala třeba likvidaci komunistické strany, nýbrž uvěřila její nové vizi „socialismu s lidskou tváří“. Troufám si říci, jako aktivní účastník tohoto tzv. obrodného procesu a o dvacet let později i sametové revoluce, že étos roku 1968 byl vyšší.

Po promoci jsem, coby „promovaný pedagog“ nastoupil jako učitel na gymnázium do Kyjova, kde jsem sám také studoval. Brzy jsem však byl povolán k výkonu vojenské prezenční služby. Bohudík jen půlroční, protože už během vysokoškolského studia jsme museli absolvovat vojenský výcvik (se specializací protiletadlový dělostřelec). V ošuntělých legračních uniformách jsme vždy v sobotu měli vojenskou přípravu (děvčata měla volno) a o prázdninách jsme dvakrát museli na měsíc nastoupit k výcviku do vojenského prostoru u Kežmaroku.

Během velmi nepříjemného půlroku v židenických kasárnách v Brně mne opětovně oslovil docent Rostislav Libíček, velmi ob-

líbený pedagog z katedry marxismu, k němuž jsem i já choval velkou důvěru. Nabídl mi, abych se vrátil na fakultu a na jeho katedře se věnoval novodobým dějinám. Měl jsem dost pochybností, zda tento krok učinit, ale nostalgie po fakultě, vidina vědecké práce a také iluze, že snad budu takto moci výrazněji přispět ke kýžené reformě totalitního systému, nakonec převážila. Marxismus jsem nevyznával, ale ani jsem nezpochybňoval, že společně s jím vyvolaným dělnickým hnutím byl fenoménem 19. a 20. století. Dnes mne mrzí, že zvláště mladí, nadmíru sebevědomí filozofové a politologové přistupují k této filozofii a na ní založeném politickém proudu jen s povrchními bohorovnými odsudky. Když jsem po roce 1989 pobýval na zahraničních univerzitách, shledával jsem, jak se tam marxismem zabývají daleko seriózněji. Třeba na mnichovské univerzitě se kritickému zkoumání a prezentaci marxismu věnoval renomovaný Geschwister Scholl Institut.

Hned po mém příchodu na katedru jsem zjistil, že prostor pro svobodné bádání a prezentaci historie je tu nevelký. Straničtí ideologové viděli v těchto katedrách na vysokých školách jen hlásné trouby totalitní ideologie.

Ve stále uvolněnější atmosféře ubíhajících šedesátých let jsem se pokusil tomuto jednostrannému pohledu čelit a zformovat (za spolupráce některých kolegů z dalších humanitních kateder) kolektiv, který by vytvářel zcela nové studijní materiály. Byl to jeden z mých „smrtných hříchů“, jak mi je posléze normalizační trestní tribunál spočetl. Ihned na počátku tohoto snažení mne napadl pověstný – tehdy „pseudodocent“ – František Lón. Byla to směšná, ale zároveň velmi nebezpečná a mstivá postava. Na jeho adresu vznikl mezi studenty populární bonmot: „Na holení Pitralon, na marxismus Franta Lón!“ O jeho povaze svědčí i to, že (jak si vícekrát

posteskl) si na něj jeho žena chodila stěžovat na OV KSČ kvůli domácímu násilí!

Nemohl jsem se nezamýšlet nad tím, zda vůbec mají takové katedry, byť reformované, nějaký smysl. Mohly být součástí nějakého společného vědního základu pro studenty všech oborů? Spíš jsem se klonil k myšlence, že by se měly transformovat na běžnou oborovou katedru vzdělávající např. učitele občanské výchovy. Jakmile to bylo na prahu pražského jara proveditelné, zasadil jsem se o změnu názvu do podoby katedra společenských věd a začal se i těšit na její principiální proměnu. I toto bylo pak po okupaci a nastolení „normalizace“ uvedeno jako další mé těžké provinění, které je nutno potrestat vyloučením ze strany i z univerzity.

Patří bohužel k nejsmutnějším faktům dějin naší univerzity, že právě z ní vzešli tři snad nejproslulejší „normalizátoři“ Československa v oblasti vědy a vzdělávání. Kromě Františka Lóna to byl i další „pseudodocent“ Eduard Mandák, svého času dokonce rektor UP, který byl vysokým stranickým funkcionářem, ale s univerzitou neměl před svým rektorským jmenováním vlastně nic společného. Předstíral, že je ekonomem, ale ve výuce se prakticky neobjevil, celoročně za něj suplovali jiní. To jsem mu také veřejně vytkl. A ten třetí, prof. MUDr. Jaromír Hrbek, který byl coby normalizační ministr školství zodpovědný za všechny čistky na vysokých školách, působil na naší lékařské fakultě a byl i rektorem UP.

Tolik tedy k několika létům, v nichž jsem jako mladý absolvent, lnoucí ke své univerzitě, přicházel o iluze, až jsem došel k hořkému poznání, že proměna totalitního komunismu v socialismus s lidskou tváří byla jen krátkým krásným snem, rozprášeným sovětskou invazí. Co následovalo poté, vizte, chcete-li, v mém následujícím *Memofaktopisu*.

Důsledky roku 1968 na Univerzitě Palackého (Můj pohled a fakta, 2008)

Situace na Univerzitě Palackého po porážce reformního hnutí „Pražského jara“ byla podstatně dramatictější, než tomu bylo po únorovém puči roku 1948. Tehdy – na nedávno obnovené, nevelké olomoucké univerzitě – neměly čistky zdaleka tak rozsáhlý a brutální charakter, jako tomu bylo v Praze (zmírňující efekt asi sehrál i fakt, že rektor J. L. Fischer se přinejmenším slovně přihlásil k novému kurzu, což však jemu osobně stejně nebylo brzy nic platné). Zato však po roce 1968 lze situaci v Olomouci označit za nejhorší ve vysokém školství celého Československa, hned po Karlově univerzitě. To lze vysvětlit především rolí některých zdejších, celostátně pověstných „normalizátorů“.

Prof. Jaromír Hrbek, někdejší rektor UP, se v období „Pražského jara“ stal i mezinárodně proslulým protagonistou nejtvrdějších prosovětských dogmatiků a naprosto bezvýhradně podpořil sovětskou okupaci Československa. Jakmile padla na jaře 1969 poslední iluze o pokračování tzv. obrodného procesu, vyzval k odvetě proti těm, kteří v něm výrazněji figurovali. Už 6. 5. 1969 společně s prof. M. Matouškem, doc. F. Lónem a dr. K. Vítkem poslal G. Husákovi, L. Štrougalovi a M. Jakešovi rozbor politické situace na UP s označením 13 hlavních „pravicových viníků“ a návrhy na „normalizační“ opatření. Když byl pak jmenován ministrem školství, rozpoutal inkviziční kampaň, jež – prováděna pak i jeho pokračovateli – znamenala těžké, nenapravitelné a často i tragické důsledky pro tisíce studentů, učitelů a školských pracovníků i pro jejich rodiny.

6. září 1969 přikázal všem rektorům a děkanům vysokých škol v ČSSR, aby mu do 12. října 1969 předložili podrobný přehled

o všech učitelských a studentských aktivitách v období 1968–1969, jež měly „oportunistický, protisocialistický a protisovětský“ charakter. Jejich zprávy měly obsahovat přesné údaje o všech akcích, na kterých měli účast akademičtí pracovníci (s přílohami, v nichž měli zhodnotit své působení a vyjádřit se k situaci po srpnu 1968), jmenovité posouzení všech členů kateder společenských věd (opět s osobním vyjádřením každého z nich), jmenovitý soupis všech funkcionářů rozpuštěného Svazu vysokoškolských studentů a dalších studentských organizací (včetně údajů o bydlištích, studijním prospěchu apod.), konkrétní výkaz o všech studentských akcích, údaje o užívání rozmnožovacích zařízení k vydávání letáků, výzev a publikací atd. Požadoval přesné osobní údaje a varoval před jakýmkoliv pokusem něco zamlčet nebo obejít; hrozil, že MŠMT provádí současně po jiné linii totéž šetření, bude výsledky konfrontovat a vyvozovat z případné neúplnosti výkazů důsledky.

Vedle Hrbka figurovala – na nižší intelektuální úrovni, ale snad ještě zlovolnější – již zmíněná postava F. Lóna. Ten se neblaze zapsal do historie perzekuce už po únoru 1948 jako „Zmocněnec akčního výboru Národní fronty pro vysoké školy Ministerstva školství a osvěty“ v Praze (jeho jméno figuruje např. pod likvidačním orkestem pro věhlasného rektora Univerzity Karlovy prof. JUDr. K. Engliše) a po roce 1969 svou inkviziční roli ještě v širším rozsahu a mstivě zopakoval. Byl vedoucím zvláštní komise ÚV KSČ pro analýzu kateder společenských věd na vysokých školách (vzal si ku pomoci i další olomoucké pomocníky – O. Matúška a M. Žahouru), jež navrhovala „závěry“ předsednictvu ÚV KSČ.

Na Univerzitě Palackého se stal prorektorem pro politicko-výchovnou práci (přechodně vykonával i funkci zastupujícího rek-

tora). Hrbek a Lón byli iniciátory perzekučních kroků v celé ČSSR, ale na olomoucké univerzitě, kde znali poměry velmi důvěrně, byly důsledky jejich kroků ještě tvrdší.

Mimořádně nekulturním chováním a jednáním se vyznačoval kvestor F. Kravec, který měl velmi blízko k bezpečnostním složkám režimu (vpadesátých letech byl vyšetřovatelem Státní bezpečnosti). Jeho arogance se zlověstnou politickou dimenzí dopadala nejen na správní aparát, ale zasahovala celou univerzitu. V jeho vulgárním slovníku se jeden výraz vyskytoval tak často, až mu vynesl přezdívku „K....franta“. Slušnější, ale nikoliv méně nebezpečný byl při svém každodenním dohledu na univerzitu major StB Zatloukal s přezdívkou (danou jeho vizáží) „Rybí oko“.

Rejstřík msty na aktérech reformy byl široký, od sankcí platových přes nejrůznější formy diskriminace v kvalifikačním růstu, v možnostech zahraničních kontaktů, v možnostech publikačních až po vyhazov ze zaměstnání. Zároveň tato perzekuce v různých souvislostech dopadala i na rodinné příslušníky postižených. (Psychologicky a eticky to byla zvláště složitá situace pro některé pracovníky, kteří po únoru 1948 podlehli iluzím a nadšení z budování údajně lepší společnosti, takže se podíleli i na některých nespravedlnostech, ale vyvodili ze svých omylů zásadní závěry a pokusili se zvláště v roce 1968 leccos napravit, za což byli nyní sami postiženi.) Samozřejmě nejhůře dopadly katedry společenských věd, na nichž po čistce zůstali jen odborně nejslabší a charakterově nepevní členové.

Ze svých vědecko-pedagogických míst byli odstraněni nebo byli jinak zvláště výrazně postiženi:

Na filozofické fakultě – Ing. Z. Aulehla, PhDr. Jaroslav Bartošek, CSc., PhDr. Dobroslava Bergová, CSc., doc. PhDr. Josef Bie-

berle, CSc., prom. fil. Karel Bittner, prof. PhDr. Jiří Daňhelka, CSc., doc. PhDr. Jiří Damborský, doc. PhDr. Zdeněk Filip, CSc., prof. PhDr. J. L. Fischer (rektor-zakladatel, který se nedlouho předtím po dlouhých letech na univerzitu vrátil), PhDr. Emil Gimeš, PhDr. František Haník, Ing. Jiří Hemzal, PhDr. František Hladiš, CSc., PhDr. Ivo Hlobil, CSc., prof. PhDr. Emil Holas, DrSc., PhDr. Svatopluk Hrab, doc. PhDr. Libuše Hrabová, CSc., PhDr. Vladimír Jochmann, Ing. Alois Karlík, doc. Rostislav Libíček, doc. PhDr. Jaroslav Macháček, CSc., PhDr. František Mezihorák, CSc., PhDr. A. Nádvorníková, PhDr. Marie Nováková, CSc., Věra Řeháková, doc. PhDr. Jiří Skalička, CSc., doc. PhDr. Stanislav Sedláček, doc. JUDr. Jan Spáčil, CSc., Ing. Ludmila Typovská, doc. PhDr. Ludvík Václavek, CSc., doc. PhDr. Antonín Václavík, CSc., doc. PhDr. Antonín Zatloukal, CSc.

Na lékařské fakultě – MUDr. Drahomila Baťová, prom. hist. Vladimír Berka, doc. MUDr. J. Dušek, CSc., doc. MUDr. Čestmír Dvořáček, doc. MUDr. I. Gladkij, CSc., MUDr. PhDr. V. Golda, CSc., prof. RNDr. Milan Hejtmánek, DrSc., doc. MUDr. Jiří Hřebíček, CSc., Marie Hřebíčková, doc. MUDr. Miloš Janíček, CSc., MUDr. J. Charousek, CSc., doc. MUDr. Vladimír Janout, doc. MUDr. Miloš Kubašta, CSc., prof. MUDr. Jiří Lenfeld, CSc., doc. PhDr. Václav Losík, prof. MUDr. Pavel Lukl, MUDr. Jaroslav Marek, Jaroslav Růžička, MUDr. Radoslava Růžicková, prof. MUDr. Vladimír Pelikán, CSc., prof. MUDr. Pavel Rohan, DrSc., RNDr. Bohuslav Rotrekl, doc. PhDr. Karel Sommer, CSc., MUDr. Mojmír Ševčík, RNDr. J. Špitálský, MUDr. Marie Vyhnánková, CSc.

Na pedagogické fakultě – PhDr. Zdeněk Dostál, PhDr. Zdeňka Dostálová, doc. PhDr. Rudolf Chadřaba, CSc., ak. mal. Ladislav Jalůvka, doc. PhDr. Ferdinand Koudelka, CSc., RNDr. Miloš Krapka,

RNDr. Josef Krátoška, Jaroslav Kroupa, PhDr. Jiří Musil, PhDr. Miroslav Redr, PhDr. Alena Schauerová, doc. PaedDr. et MUDr. Jaroslav Šmírák, CSc., doc. RNDr. Jiří Vagera.

Na přírodovědecké fakultě – doc. RNDr. Václav Novák, CSc., doc. RNDr. Božena Nováková-Hřibová, CSc., RNDr. Miloslav Mačát, prof. RNDr. Josef Metelka (rektor UP před okupací), Ing. Zdeněk Stránský, CSc., doc. RNDr. Stanislav Trávníček, CSc., RNDr. Boris Vystavěl, doc. RNDr. V. Vyšín, CSc.

Na teologické fakultě – ThDr. Jiří Batušek, ThDr. Antonín Huvar, promováný pedagog Jaroslav Pečinka, ThDr. Jaroslav Studený a ThDr. Vojtěch Tkadlčík. (U těchto pracovníků šlo vesměs o pokračování perzekuce, již byli vystaveni už před rokem 1968. Po nuceném vysídlení této fakulty do Litoměřic však došlo ještě k nespočetným dalším postihům, které už formálně nespádají do naší univerzitní bilance.)

Na rektorátě – Emilie Adamíková, PhDr. Vojtěch Gaja, Egon Havrlant, JUDr. Václav Kotrlý, Ing. Jana Nádvoříková, JUDr. Květoslav Ostrčil, prom. psych. Jaroslav Růžička, Josef Zeman.

Tento výčet zřejmě není úplný, neboť mnohé z dokladů té doby byly zničeny. Kupodivu bylo tvrdě postiženo jen několik studentů – např. vyloučení ze studia bezprostředně po okupaci byli studenti filozofické fakulty Petr Rohel a Antonín Blažek (po rehabilitaci v roce 1990 poslanec a pak diplomat). V dalších letech – už ne v přímé souvislosti s rokem 1968 – to pak bylo ještě 32 postižených studentů (tento počet však vychází jen z údajů rehabilitačního řízení v roce 1989, do nějž se mnozí další z různých důvodů nepřihlásili). Kolik středoškolských absolventů se nedostalo na studia z tzv. kádrových důvodů, to je už velmi obtížně zjištělé, ale šlo jistě o sta takových případů.

Nevyčíslitelné jsou samozřejmě škody morální, vědecké a pedagogické, které byly napáchány na všech oborech, humanitních pak zvláště. A k velké devastaci došlo i v kvalifikační úrovni zůstavších pracovníků, kdy často ti nejlepší byli zbaveni možnosti habilitovat se, či získat profesuru, zatímco kolaboranti ke svým hodnostem přicházeli lehce a nejednou i bez řádného řízení. Pro ilustraci uvádím, že při pokusu o nápravu alespoň těch nejkřiklavějších případů získání vědecko-pedagogických titulů bez habilitačního nebo jmenovacího řízení byly na základě rozhodnutí MŠMT v roce 1990 na UP odňaty tyto tituly (u některých osob dokonce dva) 47 jejich nezákonným držitelům.

Po roce 1989 proběhlo na UP rehabilitační řízení, v němž bylo zjištěno, že závažné křivdy byly ve dvacetiletí husákovského režimu spáchány nejméně na 364 pracovnících univerzity. Napravit je bylo namnoze už nemožné. A příznačné je, že nikdo z těch, kteří je způsobili, se neomluvil. V některých rehabilitovaných jistě zůstal pocit nedostatečnosti nápravy křivd a některá jména mezi rehabilitovanými naopak mohou u pamětníků nebo v souvislosti se zjištěními následujících let budit rozpaky. I rehabilitační proces je však nutno chápat v dobových souvislostech. Nemohl to být boží soud, nýbrž jen nedokonalý lidský pokus posoudit složitost vývoje lidských osudů.

Epilog a středoškolské „intermezzo“

Začínat epilogem je jistě poněkud protimluvné, leč nemohu vstoupit vzpomínkami do svého druhého akademického i veřejného života, aniž bych vysvětlil, jak skončil ten život první.

V čase nemilosti – jako havíř na Velkodole ČSA v Karviné

„Tak, soudruhu doktore, dáme si na rozloučenou slivovičku, co říkáte? Věřte, že je mi velmi líto, že tak nadějný mladý pracovník musí odejít. Ale hlavu vzhůru, budoucnost pro vás není navždy ztracena!“ vyslechl jsem si z úst rektora F. Gazárka poté, co mi děkan fakulty odmítl prodloužit výpovědní lhůtu, o což jsem

požádal se zdůvodněním, že nemohu nikde najít zaměstnání. Byl jsem v tom čase již jen pomocníkem ve fakultní knihovně, protože katedra společenských věd, na jejímž zformování jsem měl značný „kontrarevoluční“ podíl, odmítla být propagandistickou pobočkou stranického sekretariátu a byla zrušena. Na nově ustavený Ústav marxismu-leninismu jsem pochopitelně neměl zájem přejít, ani kdyby mi to nabídli.

Rektorské vlídnosti se mi dostalo asi jako jedinému. Snad proto, že jsem byl prvním vyhozeným a jako nejmladší jsem měl i nejkratší výpovědní lhůtu, snad proto, že ještě dozníval étos pražského jara, či proto, že měl pan rektor sympatie k některým mým vystoupením z let 1968 až 1969, zvláště ke kritice jeho předchůdce Eduarda Mandáka (zasloužilého aparátníka bez odborné kvalifikace). Těm dalším propuštěným po mně se už takto zaobaleného vyhazovu nedostalo.

Slivovici jsem odmítl a odcházel s vědomím, že jsem od té chvíle nezaměstnaným, že po několika letech můj akademický život skončil. V něm jsem coby „promovaný pedagog“ sice dospěl k doktorátu filozofie a kandidatuře historických věd, ale zároveň jsem stále hůře nesl atmosféru totalitního režimu, tak vzdáleného od kdysi slibovaného ráje na zemi. Takzvaný obrodný proces, započatý v roce 1968, byl pro mne novou nadějí. Doufal jsem, že reforma komunistického systému je ještě možná, že dubčekovský „socialismus s lidskou tváří“ může být onou „třetí cestou“, kterou Československo úspěšně zvěstuje světu. Proti invazi armád Varšavské smlouvy, v Olomouci armády sovětské, jsem burcoval na univerzitě i mimo ni k odporu. (Starší a opatrnější funkcionáři rádi přenechali v těch dnech vedení naší fakulty trojlístku Ing. Zdeněk Stránský, já a dr. A. Polášek, který se však brzy dokázal přeorientovat a kariérně se mu dařilo). Já

jsem se s krásnou iluzí nechtěl rozloučit ani v dalších měsících, kdy většina už přijímala nastupující tzv. normalizaci. Kupodivu jsem za to, aniž bych kdykoliv pak něco odvolal, nedopadl hůře, než někteří z těch, kteří svým pokáním sami sebe navíc zneuctili.

Když jsem pak zůstal bez práce, smířoval jsem se s tím, že nejen akademická, ale jakákoliv jiná duševní profese pro mne zůstane nepřístupná. Vzhledem k tomu, že mne současně postihla i krutá rána v životě osobním, ocitl jsem se v krajně pesimistickém rozpoložení. To, že se po krušných měsících náhle objevila šance, že bych svou učitelskou kvalifikaci mohl přece jen uplatnit, je pro mne dodnes záhadou. Snad tehdy zasáhl v můj prospěch někdo, kdo ještě zcela neztratil tvář, nebo jsem byl vzhledem k mládí seznán ještě „převychovatelným“. Měl jsem z kádrového hlediska prokazatelný dělnický původ (rodiče i jedenáct sourozenců byli dělníci) a snad mi bylo jako polehčující okolnost přičteno to, že jsem se znovu „sblížil s dělnickou třídou“ brigádou na Velkodole ČSA v Karviné. Havířská epizodka mne ironicky vrátila do dětství, kdy jsem se při uvažování nad svým budoucím povoláním málem rozhodl pro hornictví, nepochybně i pod vlivem režimní propagandy „já jsem horník – a kdo je víc!“. Moji učitelé na měšťance ve Vracově však přesvědčili rodiče, že mám coby premiant dál studovat. A tak jsem se jako jediný z jejich dvanácti dětí z předurčení k dělnické profesi vymanil.

Atmosféra roku 1970, kdy jsem vstoupil na půdu olomoucké strojnické průmyslovky (SPŠS), byla velmi zlá. Panovala všeobecná skleslost z nenaplnění ideálů „československého jara 1968“, doba

byla příznačná tvrdou odplatou dogmatiků a sovětských okupantů v rámci tzv. normalizace, lámáním charakterů, šancemi pro kariéristy a kolaboranty. Mně poskytnutá možnost učit byla rozličně diskriminována a limitována, zvláště trvalým připomínáním, že už třeba zítra, za týden, za měsíc (ty intervaly se během let prodlužovaly) učit moci nebudu. Zvláště před prázdninami, abych měl v létě o čem přemýšlet, přicházely informace, že já už v září školní rok nezačnu. Bohudík tyto tlaky přicházely jen zvenčí (občas zosířené výsledkem na StB) a na samotné průmyslovce nebyl žádný horlivý „normalizátor“, který by mi chtěl evidentně přitížit.

Na strojnickou průmyslovku jsem se dostal po částečných úvazcích na zdravotnické škole a elektroprůmyslovce už na celý úvazek. Zde jsem našel přátelské prostředí učitelského sboru, kde mi ani členové KSČ nepůsobili žádné potíže. Zato doslova stupidní školní inspektoři a krajský metodik mne pravidelně zahrnovali kritikou a také přes některé studenty z rodin normalizačních funkcionářů jsem byl pod trvalou kontrolou, co a jak učím. Tehdy jsem si často pomyslel, zda bych na tom psychicky nebyl lépe v nějaké kotelně či panelárně, kde skončili někteří moji přátelé.

Za dvacet let jsem na průmyslovce zažil tři ředitele. První z nich, Ing. V. Skála, přišel na školu současně se mnou. Byl to kultivovaný člověk, a třebaže nastoupil v nejtvrdší době, nebyl aktivistický a snažil se ve škole udržovat přijatelné klima. Druhý ředitel Ing. Z. Bayer byl naopak dosti nekultivovaný bývalý důstojník stavící na odiv svou milicionářskou uniformu a usilující o to, aby škola byla dobře zapsána na OV KSČ. Nějaké likvidační choutky ale neměl, vedle frází a formálních akcí se totiž věnoval především svým zálibám – pití a myslivectví. Dlužno říci, že ke mně se choval (nepochybně i pod vlivem jedné kolegyně, jež bude vzpomenua níže) přátelsky.

Tak drastický závěr života, jak jej nakonec prožil, si navzdory všem svým hříchům snad ani nezasloužil. V pořadí třetí, Z. Dokoupil, byl však zcela deformován názorovým kotrmelcem, který udělal v okamžiku, kdy mu byla nabídnuta stranická legitimace a kariéra. Ačkoliv předtím se v soukromí prezentoval jako sympatizant kapitalismu a posluchač *Svobodné Evropy*. Pořídil si pak i doktorát (bez disertace) a každý, kdo po zaklepání u jeho ředitelské místnosti náležitě nevyčkal milostivého „Dále!“ a neoslovil jej „soudruhu doktore“, byl vyhnán zpět, aby si to zopakoval lépe. Horlivěji než jen na přání stranického sekretariátu se snažil, aby se zavděčil okresním komunistickým činitelům. Příznačné je, že během sametové revoluce za mnou přišel s prosbou o radu, do které politické strany by měl nyní vstoupit. Poprávu mu sbor – už za mé nepřítomnosti – vyslovil nedůvěru a on pak dožil v zatrpklé nenávisti.

Až pět týdnů v roce chodila škola na brigády, nejčastěji jarní chmelové, a učební látka se pak těžce doháněla. Nemělo to však jen negativní efekt, ba zdá se, že dnešním studentům by alespoň pár dnů manuální práce výchovně jen prospělo. Také se za provinění, jež se vždycky našla, hojně chodilo nadhánět zajíce druhému panu řediteli nebo chytat koroptve a bažanty pro export. A čile se pohlavkovalo. Byl ovšem markantní rozdíl mezi zaslouženým pohlavkem poctivého pracanta, aktivního člena Sokola, dílenského mistra M. Metelky a často až se zalíbením provozovaným násilím druhého a třetího ředitele. Na ty „správné“ pohlavky ostatně jejich držitelé dodnes vzpomínají téměř s vděčností.

Na Střední průmyslové škole strojnické v Olomouci byl dosti náročný režim. Vyučování denního studia začínalo již v 6:55 ráno a já jsem litoval studenty dojíždějící z širokého okolí. Na to navazovalo

studium „večerní“ – tři odpoledne v týdnu až do 19 hodin – a pak o sobotách ještě studium dálkové. Učil jsem především češtinu a dějepis, ale příležitostně i ruštinu, němčinu a ekonomii. Občanskou výchovu jsem však učit nesměl. Pracovní zatížení bylo dosti vysoké obzvláště v jedné etapě, kdy se šetřilo „racionalizací výuky“, tedy přepřelňováním tříd. S pedagogickou hrůzou vzpomínám na třídu s dvaadvaceti studenty.

Ve snaze ukořistit nedostatkové sportovní noviny jsem byl u trafiky každý den již po páté hodině ráno a do školy jsem dorazil s velkým předstihem před vyučováním, abych zpravidla u čaje pokláboval s kolegou Ing. P. Šafránkem, strojařem s duší básníka, který přinášel své nové verše. Během dne byly velmi milé kávové chvíle s kolegyněmi, jež mne ostatně ke „kávománii“ svedly, profesorkami N. Fillovou, J. Zajíčkovou (Didou), V. Sachovou, J. Burešovou, D. Sloukovou a A. Polákovou. Během let jsem s nimi proměnlivě sdílel pracovní, ale především nás spojovaly obory a názorová blízkost.

Velmi výraznou osobností byla paní profesorka D. Flašarová, zvaná Flaška, rusistický postrach studentů, mající svůj vlastní časový harmonogram – zásadně pozdní příchody do hodin a pak výuka o přestávkách. Nedocenitelný efekt pro sbor měla pozdní náklonnost, již k ní našel ředitel Bayer, neboť ten pod jejím vlivem výrazně tlumil svou tvrdost. Ve školní knihovně, kterou spravovala, chovali svého loveckého psa, takže se tam vedle ohryzaných kostí povalovali i okousaní klasikové. Z nesčetných historek o Flašce uvedu jednu z nejpůvodnějších. Skupina studentů – „trestanců“ – roztlačuje nestartujícího fiata soudružky profesorky kolem průmyslovky sem a tam, neúspěšně. Teprve po půl hodině se zjistí klasická příčina – nádrž auta zela prázdnotou.

Bohužel mohu v omezeném prostoru těchto zápisků jmenovitě vzpomenout jen některé kolegy a kolegyně z oněch let. Jak nespravedlivý byl osud k rozvážnému Ing. M. Vojnarovi, když si ani nestačil užít zaslouženého důchodu. Jak předčasně skončil život družného zástupce ředitele prof. M. Minkse, tvořícího spojeku mezi vedením a sborem, který zřejmě podlehl těžkému rodinnému kříži, jenž statečně po léta nesl. Kolega Ing. Z. Sklenář, zvaný Robert, byl obáván u studentů, ale spolu jsme vedli mnohdy kratochvilné a platonické řeči o záletech. (Zřejmě zklamáním z polistopadového vývoje lze vysvětlit to, proč poté sympatizoval s republikány.) Jemná Jiřinka – prof. J. Hejsková – trpěla ředitelovým hulvátstvím, vzepřela se mu a pak zažívala ledovou nepřízeň. Ztělesněním dobra a trpitelkou pro svou nezapíranou křesťanskou víru byla prof. A. Kubová. Nadšením pro fotografování a filmování se vyznačoval M. Schulz. Zaujetí pro muzicírování měl matematik prof. V. Žůrek. Byla zde řada výborných techniků – Ing. Seitzl, prof. Pospíšil (řečený Sirotek) a jeho zeť Ing. Donda, Ing. Pánek, Ing. Vydržel, Ing. Ryšavý, Ing. Lžičar a další. Představiteli staré dobré školy byli prof. Mazák (opravující celému sboru elektrotechnická zařízení) či prof. Turek (opravující všem hodinky). Ve školních dílnách působili vedle starších kolegů Preise či Hradila jako učitelé posléze už i moji žáci H. Goldmann a L. Řoutil. Podnikavým duchem se v dílnách vyznačoval M. Brada, který také v tomto směru využil porevoluční šance. A o všech i o všem věděla paní sekretářka Maruška Procházková s účetní paní Jedličkovou.

Je obvyklé, že s přibývajícimi lety se v paměti zasouvají vzpomínky nepříjemné a vystupují ty příjemnější, obzvláště pak v souvislostech jubilejních. V osmdesátých letech ten existenční tlak na mne značně ochabl a já jsem zažíval s kolegyněmi a kolegy i mnoho

krásných chvil. Je paradoxní, že v té těžké době byly v profesorském sboru vztahy většinou daleko srdečnější, než je tomu dnes. Zažívali jsme hodně veselých chvil při nejrůznějších oslavách a výjezdních akcích, třeba při opékání selete v Blatnici pod sv. Antoníčkem. S dobráckým Ing. M. Večeřou (Metynem) jsem vytvořil klaunskou dvojici, která častovala celý sbor i sebe satirickými výstupy, v nichž nechybělo ani protirežimní kacírství.

Studenti mou situaci zřejmě do jisté míry tušili. Byl jsem ostatně i formálně ve středním školství anomálií svými tituly, vždyť tehdy nesměli být vyučující ani oslovováni jako profesori. Teprve později naopak našli komunističtí funkcionáři zálibu v akademických, druhdy „buržoazních“ titrelech (jež si pak většinou velmi lacino obstarávali). Myslím, že mne v absolutní většině nikdy nezradili a měli jsme spolu velmi srdečné vztahy, které namnoze přetrvaly do dneška. Právě to mi dávalo pocit, že má smysl, abych snášel psychické ústrky totalitní moci a nešel raději manuálně pracovat, abych režimu unikl. Přes svou nejistou pozici jsem leckdy zasahoval ve prospěch „kádrově sporných“ studentů, zvláště v hodnoceních a doporučeních pro další studium na vysokých školách. Jen taktak mi však prošlo, když jsem se postavil proti vyloučení studenta, který se zúčastnil protestních akcí proti stavbě nevzhledného Prioru v historickém centru namísto tradičního obchodního domu ASO. A na kahánku jsem měl, když se jeden z mých studentů pokusil utéci přes hranice. StB to přisoudila mému „špatnému ideovému působení“.

Všem studentům a studentkám jsem vykal, ale oslovoval je přátelsky křestními jmény a takto si je namnoze stále pamatuji. Poněkud zvláště se však cítím, když se na pomaturitních večírcích po letech již nejednou scházím s důchodci.